

Літературне читання

(з українською мовою навчання)

4 клас

121 година

I семестр – 57 годин (3 години на тиждень);

II семестр – 64 години (4 години на тиждень)

4 клас	
Зміст навчального матеріалу	Державні вимоги до рівня загальноосвітньої підготовки учнів
Коло читання	
<p>У 4 класі коло читання розширюється і систематизується шляхом упорядкування і узагальнення знань про раніше відомі жанри і авторів, а також залучення нових жанрів, творів та імен. З метою забезпечення перспективності у підготовці учнів до вивчення літератури в 5 класі збільшується питома вага жанрового і монографічного підходів у доборі та конструюванні навчального змісту за розділами і темами. Жанрова й авторська різноманітність залишаються провідними принципами добору змісту.</p> <p>Усна народна творчість. Малі фольклорні форми: прислів'я, приказки, лічилки, загадки, усмішки; соціально-побутові казки, притчі, легенди, народні пісні.</p> <p>Міфи про створення світу і людей.</p> <p>Поезія: поетична палітра охоплює всі види віршів, з якими діти ознайомилися у попередніх класах. Крім авторів, твори яких діти читали у 2-3 класах, пропонуються твори І.Малковича, В.Симоненка, І.Драча,</p>	<p>Учень/учениця:</p> <p>має уявлення про коло дитячого читання: називає теми дитячих творів;</p> <p>співвідносить прочитаний твір із певним жанром: казка, вірш, оповідання, повість, повість-казка, байка, п'еса;</p> <p>розрізняє казку народну і літературну; прозові, поетичні, драматичні твори; називає прізвища, імена українських письменників-класиків, а також тих письменників, із творами яких неодноразово зустрічалися під час навчання;</p> <p>знає назви, сюжети 6-7 фольклорних казок, а також літературних творів, прізвища, імена їхніх авторів; знає напам'ять 8 віршів; 2 уривки з прозових творів; 8-10 прислів'їв, розуміє їх зміст та пояснює, у якій життєвій ситуації доцільно вживати кожне з прислів'їв;</p> <p>усвідомлює, що читання є важливим</p>

<p>П.Усенка, Б.Чалого, Г.Черінь, І.Жиленко та ін.</p> <p>Байки. Л.Глібов, Є.Гребінка, Г.Бойко, П.Глазовий.</p> <p>Сходинки до монографічного вивчення творчості. Т.Шевченка, І.Франка, Лесі Українки, М.Рильського, Д.Павличка, Л.Костенко.</p> <p>Проза: оповідання, легенди, уривки з повістей - М.Коцюбинський, Марко Вовчок, Б.Грінченко, Остап Вишня, О.Довженко, О.Гончар, В.Близнець, О.Донченко, А.Григорук, В.Нестайко, С.Плачинда, І.Сенченко, М.Слабошпицький, В.Сухомлинський, Г.Тютюнник, М.Чумарна В.Чухліб, О.Дерманський, Л.Вороніна та ін.</p> <p>П'єси. Я.Стельмах, Н.Шейко-Медведева.</p> <p>Науково-художні, науково-популярні твори. А.Лотоцький, В.Скुरатівський, А.Григорук, Б.Лепкий, А.Коваль, П.Утевська, А.Давидов.</p> <p>Довідкова література в контексті завдань літературного розвитку і виконання творчих завдань.</p> <p>Сторінками дитячих журналів.</p> <p>Зарубіжна література. Казки, оповідання, уривки з повістей - В.Гюго, М.Твен, Р.Кіплінг, Алан Мілн, Джек Лондон, М.Пришвін, Е.Успенський, М.Носов, Л.Керолл.</p>	<p>джерелом знань, задовільнення пізнавальних інтересів, цікавого дозвілля; знає і шанує видатних культурних діячів, традиції українського народу</p>
Формування і розвиток навички читання	
<p>Удосконалення навичок свідомого, правильного, виразного читання вголос із дотриманням основних</p>	<p>Учень/учениця: володіє повноцінною навичкою читання вголос і мовчки як</p>

<p>норм літературної вимови.</p> <p>Удосконалення навички усвідомленого, у відповідному темпі читання мовчки різних за обсягом та жанровою специфікою текстів.</p> <p>Самостійний вибір та правильне застосування під час читання інтонаційних та позамовних засобів виразності відповідно до знакової структури художніх, науково-художніх та науково-популярних текстів, за допомогою яких учні висловлюють своє ставлення до змісту прочитаного</p>	<p>загальнонавчальним умінням: сприймає, розуміє (під час читання, слухання) зміст творів (текстів) різних видів, виділяє в них суттєву інформацію;</p> <p>читає вголос наприкінці першого семестру у темпі 80-85 слів за хвилину; наприкінці навчального року - у темпі 90 -95 слів за хвилину; усвідомлено і досить вільно читає мовчки у темпі, не нижчому 110 слів за хвилину;</p> <p>самостійно готується до виразного читання; добирає та правильно застосовує під час читання, декламації, інсценізації різножанрових творів мовленнєві та позамовні засоби художньої виразності; передає з їх допомогою своє та авторське ставлення до змісту твору</p>
<p>Літературознавча пропедевтика</p>	
<p>Тема та основна думка твору. Розвиток умінь самостійно усвідомлювати та визначати тему і основну думку твору; розуміти основний смисл описаних фактів, подій, вчинків персонажів.</p> <p>Сюжет і композиція (без уживання термінів).</p> <p>Факти, події, випадки, пригоди, характери персонажів у художньому творі, їх взаємозв'язки.</p> <p>Герой (персонаж) твору. Головний і другорядний персонажі у творі, стосунки між ними. Мотиви вчинків персонажів. Самостійне визначення типу персонажа</p>	<p>Учень/учениця: усвідомлює та самостійно визначає тему і основну думку твору; розуміє основний смисл описаних фактів, подій, вчинків, персонажів;</p> <p>самостійно визначає відносно завершені і самостійні частини тексту (епізоди); пояснює, хто герої твору, що і як про це сказано в тексті; які події, пригоди трапилися, місце і час подій, як вони пов'язані між собою;</p> <p>самостійно визначає головних і другорядних персонажів твору; встановлює тип персонажа (позитивний, негативний); пояснює, обґрунтовує вчинки героїв та їхні</p>

<p>(позитивний, негативний), власне ставлення до героїв твору, обґрунтування своїх думок.</p> <p>Автор твору. Усвідомлення взаємозв'язків: письменники - теми; письменник - жанр; письменник - талановита людина; біографії, автобіографії письменників для молодших школярів.</p> <p>Мова художнього твору. Усвідомлене сприймання засобів художньої виразності відповідно до їх функцій у творі. Спостереження за авторським вибором слова у творах різних жанрів під час діалогів, описів природи, зовнішності персонажів, характеристики героїв.</p> <p>Жанр. Удосконалення умінь самостійно визначати жанрові ознаки творів, що вивчалися в 2 - 4 класах, обґрунтовувати свою думку.</p>	<p>мотиви; висловлює до них своє та авторське ставлення;</p> <p>називає основні теми та жанри творів письменників, про які неодноразово дізнавалися під час навчання;</p> <p>складає невеликі усні розповіді про життєвий шлях письменників, події, які особливо запам'яталися;</p> <p>пояснює, як, з яких джерел можна одержати біографічні відомості про майстрів мистецтва слова;</p> <p>пояснює, які яскраві, влучні слова, словосполучення, вислови допомагають глибше, краще уявити картини природи, місце події, зовнішність персонажів, їхні характери, вчинки, стосунки з іншими героями;</p> <p>самостійно розрізняє, визначає, обґрунтовує елементарні жанрові ознаки літературних творів, які опрацьовувалися під час навчання в 2-4 класах; наводить приклади</p>
<p>Досвід читацької діяльності</p> <p>Особливості опрацювання художнього твору</p> <p><i>Усвідомлення жанрової специфіки творів – упізнавання і називання жанру твору</i></p>	
<p>Народні соціально-побутові казки. Відображення народного побуту, місце події у казці, особливості мови цих казок. Герої, їхні характери, вчинки, мотиви поведінки. Протиставлення персонажів.</p> <p>Відмінність соціально-побутових казок від казок про тварин та героїко-фантастичних (чарівних).</p>	<p>Учень/учениця:</p> <p>практично розрізняє народну соціально-побутову казку; називає місце події у казках, героїв, пояснює їхні вчинки, мотиви поведінки; відмінність соціально-побутових казок від казок про тварин та героїко-фантастичних (на конкретних прикладах);</p>

Зв'язок літературної казки з фольклорною. Письменники-казкарі.

Легенда як твір-переказ про якісь події, факти, людей, оповитий казковістю, фантастикою. Герої легенд, їхні риси особистості.

Розширення та систематизація знань, умінь школярів про жанрові особливості **віршів**, їх тематику, проблематику.

Емоційна тональність вірша; динаміка почуттів поета у ліричному вірші.

Удосконалення умінь школярів орієнтуватися в структурі **оповідання, повісті**.

Ставлення письменника до зображуваних подій, до героїв твору.

Типи персонажів: позитивні, негативні; мотиви їхніх вчинків.

Історичні оповідання для дітей.

Основні теми дитячих оповідань, повістей.

Гумористичні твори для дітей. Гумор як добродушний необразливий сміх, його виховний вплив на людину. Спостереження за авторським вибором слова для характеристики героя, створення

розрізняє фольклорну та літературну казку; **пояснює** спільне та відмінне у цих казках; **правильно називає** прізвища найвідоміших письменників-казкарів та їхні твори; практично **розрізняє** легенду; **називає** героїв легенд, їхні риси особистості;

називає ознаки вірша як жанру; теми опрацьованих віршів; **розрізняє** вірші за емоційною тональністю; **пояснює**, як змінюються почуття поета у ліричному вірші (на конкретному прикладі);

розрізняє оповідання й повість; **обґрунтовує** свій вибір (на конкретному прикладі); **самостійно визначає** в оповіданні та повісті тип персонажа (персонажів): позитивні й негативні за характером поведінки, ставленням до них письменника та власним ставленням, **обґрунтовує** свої міркування;

практично **розрізняє** історичні оповідання для дітей, **пояснює**, що в таких творах йдеться про події (людей), які відбувалися (жили) дуже давно;

називає основні теми оповідань, повістей, які опрацьовувалися під час навчання;

спостерігає за авторським вибором слова для характеристики героя, створення комічних ситуацій у гумористичних творах, **усвідомлює**, що гумор не ображає людину, а почуття гумору є позитивною якістю

комічних ситуацій і т. ін.	особистості
<i>Смисловий і структурний аналіз тексту</i>	
<p>За вимогами Державного стандарту з “Літературного читання” основне завдання цієї складової читацької діяльності - домогтись повноцінного сприймання молодшими школярами тексту з урахуванням специфіки його жанру і структури. З огляду на це у читанні художнього тексту основне завдання смислового і структурного аналізу - сприймання художнього образу твору, у науково-художніх, науково-популярних текстах - передусім розуміння смислових зв’язків, істотних ознак, понять, висновків. Ці завдання розв’язуються у взаємозв’язку, проте залежно від жанру, обсягу, складності тексту одне з них висувається на перший план.</p> <p>Смисловий і структурний аналіз є основою досягнення учнями повного розуміння тексту.</p> <p>У 4 класі на новому змісті літературного матеріалу удосконалюються основні уміння смислового аналізу прочитаного: з’ясування значення слів і висловів у тексті;</p> <p>знаходження і пояснення ознак певних подій, явищ, персонажів із метою їх характеристики і підготовки до виразного читання; читання в особах; з’ясування ролі пейзажу, середовища для розуміння художніх образів.</p> <p>З урахуванням змістових і жанрових можливостей прочитаних творів здійснюється робота з</p>	<p>Учень/учениця:</p> <p>розуміє текст, свідомо і досить повно відтворює зміст прочитаного; визначає основний смисл твору і розповіді;</p> <p>уміє знаходити і пояснювати істотні ознаки певних подій, явищ; характеризувати дійових осіб; встановлювати смислові зв’язки між частинами тексту;</p> <p>уміє користуватися загально-навчальними уміннями: формулювати запитання до тексту; будувати діалог; аналізувати, порівнювати тексти різних жанрів, персонажів; виділяти основне у творі і характеристиці персонажів; знаходити причинно-наслідкові зв’язки, доводити і формулювати (з допомогою вчителя);</p> <p>уміє складати плани оповідання, казки, статті; використовує їх для розповіді, різних видів переказу</p>

формування в учнів усього спектра загально-навчальних умінь і навичок: формулювати запитання до текстів, будувати діалог, виділяти головні думки, доводити, встановлювати причиново-наслідкові зв'язки, узагальнювати тощо.

Особлива увага має бути приділена удосконаленню умінь здійснювати структурний аналіз тексту. Зокрема, спостереженню за будовою тексту, виділенню у творах різних жанрів їх структурних елементів; складання плану оповідання, казки, статті. Використання плану для підготовки розповідей, переказів.

У взаємозв'язку смислового і структурного аналізу прочитаного відбувається проникнення учнів у його смисл. Процес розуміння тексту завершує діалогічна взаємодія читача з текстом, виявом якої є самостійна постановка ним запитань за змістом прочитаного.

Засоби художньої виразності; емоційно-оцінне ставлення читача до змісту твору

Усі види роботи над текстом у цьому напрямі, що рекомендовані для 3 класу, зберігають своє значення і в 4 класі. Підкреслюємо переважаючу роль тих видів художнього аналізу тексту, які формують у дітей увагу до засобів створення художніх образів, серед яких одним з найголовніших є художня виразність мови, з'ясування ролі епітетів, порівнянь, метафор, повторів, гіпербол в усній народній творчості та у творчості поетів і прозаїків.

Учень/учениця:

уміє знаходити в тексті засоби художньої виразності (епітет, метафору, без вживання терміна) порівняння;
з'ясовувати з допомогою вчителя їх роль у тексті, у створенні художніх образів, описів;

<p>Образність, як відомо, залежить не лише від лексичного значення слова, а й від його взаємозв'язку з іншими словами, мети, з якою воно використано автором. Ці особливості створюють варіанти художнього опису, основу для зіставлення різних способів художнього відображення. Однак у з'ясуванні ролі засобів художньої виразності аналіз тексту не повинен перетворюватись у "пояснювальне" читання.</p> <p>Формування в учнів емоційно-оцінного ставлення до прочитаного передбачає включення завдань на виявлення і оцінювання стану героїв твору шляхом формулювання власних оцінних суджень (моральних, естетичних), виявлення авторської позиції щодо зображеного</p>	<p>використовує художні засоби у власному мовленні (в описах, розповідях, творах), розуміє їх роль у тексті.</p> <p>уміє висловлювати емоційно-оцінні судження (морально-етичного і естетичного характеру); обґрунтовувати свою думку; виявляти ставлення автора до зображеного</p>
<p><i>Робота з науково-художніми творами</i></p>	
<p>Науково-художні оповідання, повісті, казки</p>	<p>самостійно визначає тему, добирає факти, слова і думки, які до них належать, складає план, визначає основну думку, робить висновки, переказує зміст за складеним планом</p>
<p>Робота з дитячою книжкою; робота з інформацією</p>	
<p>Удосконалення умінь самостійно ознайомлюватись з новою книжкою, визначати її орієнтовний зміст з опорою на всі складові позатекстової інформації, засвоєні під час навчання в початковій школі.</p> <p>Удосконалення умінь розрізняти зміст художньої, науково-художньої та науково-популярної книжки, спираючись на її ілюстративний та довідково-інформаційний апарат.</p>	<p>Учень/учениця: самостійно визначає орієнтовний зміст книжки, у т.ч. за типом видання, напр., збірка творів різних авторів про природу, авторська збірка казок та ін.</p> <p>розрізняє зміст художньої, науково-художньої, науково-популярної дитячої книжки, спираючись на її ілюстративний та довідково-інформаційний апарат;</p>

Удосконалення умінь самостійно складати коротку анотацію до прочитаної книжки (усно).

Формування у школярів умінь самостійно та з допомогою вчителя читати й усвідомлювати фактичний зміст, основний смисл значних за обсягом творів (повістей, повістей-казок, біографічних творів тощо); визначати провідну тему твору, сюжетну лінію; розуміти цілісний зміст твору та окремих його частин, пояснювати, як вони пов'язані між собою; визначати головних та другорядних персонажів.

Формування умінь самостійно орієнтуватись у збірках творів, хрестоматіях для позакласного читання.

Удосконалення умінь самостійно орієнтуватися у світі дитячих книжок здійснювати пошук потрібної книжки, користуючись відкритим фондом бібліотеки, засобами бібліотечно-бібліографічної допомоги, у т.ч. Інтернет-ресурсами дитячої бібліотеки, а також пошук навчально-пізнавальної інформації, користуючись різними джерелами друкованої продукції (науково-

самостійно складає коротку анотацію до прочитаної книжки (усно);

самостійно читає й усвідомлює зміст значних за обсягом творів (повісті, повісті-казки, біографічні твори): **визначає** провідну тему твору, **розуміє** цілісний зміст твору та окремих його частин, **пояснює**, як вони пов'язані між собою; **визначає** головних та другорядних персонажів;

самостійно орієнтується у збірках творів, хрестоматіях з метою пошуку відповідної інформації; **визначає** за допомогою змісту (переліку) творів, передмови, які розділи увійшли до книжки; за яким принципом систематизований літературний матеріал, наприклад, за тематичним, жанровим чи іншим; швидко **знаходить** потрібний твір, узагальнює інформацію; **самостійно добирає** дитячі книжки за завданням учителя, а також з власної ініціативи, користуючись відкритим книжковим фондом бібліотеки, різними видами бібліотечно-бібліографічної допомоги, з якими ознайомилися під час навчання; **знаходить** потрібну навчально-пізнавальну інформацію, користуючись різними джерелами друкованої продукції (науково-

<p>популярні книжки з різних галузей знань, словники, енциклопедії, періодичні видання для дітей)</p> <p>Формування умінь підтримувати колективну дискусію за змістом прочитаного: враховувати різні думки, міркування однокласників, співвідносити їх, доповнювати власними; обстоювати власну позицію дотримуватись норм культури спілкування та ін.</p>	<p>популярні книжки з різних галузей знань, словники, енциклопедії, періодичні видання для дітей);</p> <p>бере участь у колективному обговоренні змісту прочитаного (уважно слухає й розуміє запитання вчителя, думки, міркування однокласників, аргументовано доповнює їхні відповіді, обстоює власну позицію); дотримується норм культури спілкування під час дискусії; висловлює власні оцінні судження щодо прочитаного</p>
<p>Розвиток творчої діяльності учнів на основі прочитаного</p>	
<p>Коло літературного читання і його методичне опрацювання створюють передумови для самовираження дітей через творчу діяльність у зв'язку із прочитаним.</p> <p>У 4 класі, як і в попередніх, рекомендуються з цією метою: словесне малювання та ілюстрування прочитаного, творчий переказ, читання за ролями, інсценізація, доповнення віршованих і прозових творів, зміни текстів; складання з допомогою вчителя казок, небилиць, творів-мініатюр, віршів, лічилок, загадок тощо</p> <p>В організації цієї діяльності використовується комплексний вплив різних видів мистецтв: художнє слово, живопис, музика</p>	<p>Учень/учениця:</p> <p>уміє самостійно та з допомогою вчителя виконувати творчі види завдань до прочитаного (доповнення, певні зміни тексту);</p> <p>знає і вміє користуватися прийомами складання казок, загадок, лічилок;</p> <p>бере участь в інсценізації прочитаних творів</p>